

5. Коробушкіна, Т. Н. Земледелие на территории Белоруссии в X – XIII вв. / Т. Н. Коробушкіна. – Минск : Наука и техника, 1979. – 115 с.
6. Наваградскі, Т. А. Традыцыі народнага харчавання беларусаў / Т. А. Наваградскі. – Мінск : Нацыянальны ін-т адукацыі, 2000. – 112 с.
7. Наваградскі, Т. А. Народная кухня Гервятаў / Т. А. Наваградскі, І. У. Алёніна. – Мінск : Последнее слово, 2011. – 172 с.
8. Наваградскі, Т. А. Народная кухня маталян / Т. А. Наваградскі, І. У. Алёніна, С. А. Захаркевіч. – Мінск : Б. в., 2009. – 99 с.
9. Этналогія Беларусі: традыцыйная культура насельніцтва ў гістарычнай перспектыве : вучэбна-метадычны дапаможнік / Т. А. Наваградскі [і інш.]. – Мінск : БДУ, 2009. – 335 с.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматривается традиционный пищевой комплекс белорусов, описаны продукты, которые поставляло местное хозяйство. Показано влияние традиционного питания на здоровье этноса.

SUMMARY

In the article the traditions of the food complex of Belarusians are considered. Products that were supplied by local farms are described. The influence of the food complex on the health of the ethnos is shown.

Рабец Т. Д.

«МАГІЧНЫЯ ЛІСТЫ» ЯК З’ЯВА СУЧАСНАГА ГАРАДСКОГА ФАЛЬКЛОРУ

*Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў
(Паступіў у рэдакцыю 13.09.2018)*

«Магічныя лісты» («святые лісты», «лісты шчасця», «кругавыя лісты», «лісты па ланцужку», «нябесныя лісты» і інш.), пад якімі звычайна разумеюцца тэксты, што рассылаюцца некалькім адрасатам з патрабаваннем перапісаць іх у пэўнай колькасці і перадаць далей іншым людзям, з’яўляюцца спецыфічным жанрам сучаснага гарадскога фальклору, цікавым як у фальклорным, так і сацыяльна-псіхалагічным аспектах. У пэўнай ступені «магічныя лісты» можна разглядаць як рэлігійна-міфалагічную і магічную з’яву. З аднаго боку, яны маюць падобныя рысы з замовамі, заклінаннямі і магічнымі абярэгамі. Так, можна заўважыць, што «магічныя лісты», як і іншыя віды магічных практык, маюць прагматычны характар і прызначаны ўздзейнічаць на жыццё таго, хто садзейнічаў іх распаўсюджванню або не: таго, хто выканаў усе прадпісанні па іх перапісанні і далейшым распаўсюджванні, чакаюць шчасце, здароўе і дабрабыт, а таго, хто праігнараваў гэтыя ўказанні, павінны напаткаць смерць, хваробы і іншыя няшчасці. З другога боку, «магічныя лісты» збліжаюцца з апокрыфамі і «пасланнямі», найбольш распаўсюджанымі ў еўрапейскай культуры.

Галоўныя праблемы ў вывучэнні «магічных лістоў» звязаны з вырашэннем пытанняў, што датычацца вызначэння жанравай спецыфікі і класіфікацыі яго відаў. Многія даследчыкі, якія займаліся вывучэннем «святых лістоў», «нябесных лістоў» і «лістоў шчасця», не праводзілі выразна акрэсленай мяжы паміж яго

відамі. Таму лічым мэтазгодным пагадзіцца з меркаваннем А. А. Панчанкі [5], які прапаноўвае тэрмін «магічныя лісты» ў якасці агульнага наймення дадзенага жанру фальклору.

Гісторыя жанру «магічных лістоў» сыходзіць у далёкае мінулае Усходу і Еўропы. Вывучаючы дахрысціянскую гісторыю «нябеснага пасланья», М. Бяляеў слухна адзначае, што «яшчэ і зараз гэты верш застаецца ў многіх адносінах загадкавым, асабліва ў дачыненні да паходжання, крыніц і асяроддзя, у якім ён узнік» [1, с. 219]. Даследчык вылучае тры найбольш верагодныя крыніцы паходжання «магічных лістоў»:

1) грэчаская філасофія;

2) старажытныя ўсходнія рэлігійныя ўяўленні і рэлігійныя кнігі (асірыйска-вавілонскія, егіпецкія), якія змяшчалі, у сваю чаргу, апавяданні пра нябесныя кнігі і паданні пра багоў. Так, у Старажытным Егіпце існавала Кніга мёртвых, дзе захоўвалася «вялікае абяцанне» – той, каго пахаваюць з гэтай кнігай, абавязкова ўваскрэсне;

3) іўдзейская апакаліптыка, якая развівалася пад уплывам няздзейсненых надзей на вызваленне. Асноўная крыніца – кніга Эноха, які данёс найстаражытны апокрыф. Кажучы пра «нябесныя лісты» часоў першахрысціянства, М. Бяляеў заўважае, што «хрысціянскія паданні працягвалі паданні яўрэйскія, прычым вядомы элемент прыходзіў сюды і ад грэчаскай філасофіі» [1, с. 230].

Вывучэнню «пасланьяў» хрысціянскай эпохі прысвечаны артыкул А. М. Весялоўскага «“Эпістолия” о неделе» [2]. Як адзначыў даследчык, найстаражытнейшая згадка пра «пасланні» адносіцца да 584 г., калі «Карфагенскі біскуп Ліцыніян папракаў іншага епіскапа ў залішняй даверлівасці да адрачонага ліста» [2, с. 11]. «Пасланні» мелі характар пропаведзей, дзе людзей пераконвалі святкаваць нядзелю, а не іншы дзень тыдня, і не займаць яго штодзённымі працамі, а прысвячаць Богу. У легендзе аб здабыцці ліста, якой пачынаецца тэкст, часцей за ўсё гаворыцца пра камень, што ўпаў з неба. Пасля прачытаных над ім малітваў ён раскрываецца, і ў ім знаходзяць пасланне Ісуса Хрыста, напісанае «ўласнай рукой яго залатымі літарамі па-яўрэйску» [4]. Часам пра паходжанне лістоў не згадваецца. Акрамя таго, нярэдка сустракаюцца тэксты, дзе гаворыцца пра тое, што ліст быў знойдзены хлопчыкам, які, прачытаўшы яго, здаравее. Менавіта гэты сюжэт працягвае сваё бытаванне і ў сучаснай традыцыі.

На Русі «Эпістоліі» рэзка крытыкаваліся царквой і называліся лжывай малітвай, якая створана па ўзоры царкоўнай, але, па сутнасці, прадстаўляе сабой замову ці заклён. Аднак, нягледзячы на гэта, у народным асяроддзі дадзенае «пасланне» актыўна бытвала і распаўсюджвалася рознымі спосабамі. Перапісваючы «святы ліст», чалавек нібы маліўся, славіў Бога, і тым самым спадзяваўся на яго дапамогу.

Праводзячы аналіз «святых лістоў» XIX ст., В. Ф. Лур'е вылучыў наступныя іх тыпы:

1. Паданні, якія спяваюць або расказваюць.

2. Письмовы тэкст, што мае функцыю і форму малітвы-абярэга. Уваходзіць і ў вусную традыцыю. Захоўваўся ў сялянскіх сшытках. Яго бралі з сабой на паляванні, у дарогу, насілі цяжарныя для аблягчэння родаў.

3. Письмовы тэкст, які распаўсюдзіўся сярод гарадскіх жыхароў. Ён найбольш блізкі да сучаснага «святога ліста» [4].

Развіццё тэкстаў «святых лістоў» і «лістоў шчасця» ва ўсходнеславянскай традыцыі XX – XXI стст. характарызуецца ўключанасцю ў складаны камунікацыйны кантэкст. Ужо з канца XIX ст. сустракаюцца тэксты, падобныя да сучасных «лістоў шчасця». З актыўным укараненнем ва ўжытак сродкаў тыражавання тэкстаў іх папулярнасць узрастае, і яны пачалі распаўсюджвацца сярод прадстаўнікоў розных сацыяльных слаёў. У гэты перыяд «лісты шчасця» звычайна капіраваліся ад рукі і распаўсюджваліся праз паштовыя службы. Неабходнасць стварэння дзясяткаў копіяў лістоў прыводзіла да таго, што распаўсюджвальнікі імкнуліся мінімізаваць працоўныя выдаткі і са з'яўленнем капіравальнай тэхнікі пачалі множыць лісты пры яе дапамозе.

У 1990 – 2000-я гады «магічныя лісты» пачалі асвойваць інтэрнэт-прасторы і набываць новыя, характэрныя для гэтага канала камунікацыі рысы. Перамяшчаючыся з рукапісных зборнікаў у Інтэрнэт, з сітуацыі бытавання ў абмежаванай лакальнай групе да публікацыі ў адкрытай інтэрнэт-прасторы, «лісты» значна змяняюцца, адлюстроўваючы дынаміку практыкі абмену такімі тэкстамі. Нягледзячы на сакральнасць і звязаную з гэтым устойлівасць тэкстаў лістоў, удзельнікі камунікацыі пастаянна іх карэкціруюць.

У апошні час «магічныя лісты» захоўваюцца толькі ў электронным варыянце і працягваюць актыўна функцыянаваць ў сацыяльных сетках, кароткіх тэкставых паведамленнях сапартывых сетак сувязі, а таксама ў сістэмах маментальнага абмену паведамленнямі, такіх як ICQ, Skype і г. д. Аднак асноўнымі спосабамі іх распаўсюджвання па-ранейшаму застаецца капіраванне і рассылка, толькі ўжо іншага характару. У сувязі з гэтым даследаванне электронных «магічных лістоў» вельмі перспектыўнае ў межах вывучэння як інтэрнэт-фальклору, так і фалькларыстыкі ў цэлым. Звычайна працэсы, якія адбываюцца з фальклорным тэкстам у каналах міжсабавой інтэрнэт-камунікацыі, цалкам закрыты для даследавання з прычыны тэхнічных складанасцяў і меркаванняў этычнасці. Аднак перапіска з нагоды «лістоў шчасця» нярэдка выкладваецца ў адкрытым доступе ў Інтэрнэце і становіцца адным з нешматлікіх спосабаў зазірнуць у гэтую «чорную скрыню». Акрамя таго, у адрозненне ад традыцыйных «папяровых» аналагаў электронныя «магічныя лісты» распаўсюджваюцца не ананімна і ўтрымліваюць вялікую колькасць звестак аб удзельніках практыкі іх распаўсюджвання.

На тэрыторыі Беларусі найбольшую папулярнасць атрымалі «святые лісты» і «лісты шчасця». Працэс іх бытавання адбываўся даволі хвалепадобна і адлюстроўвае дынаміку нетрадыцыйнай рэлігійнасці грамадства. Сам факт таго, што мы і сёння працягваем атрымліваць гэтыя лісты праз электронныя каналы камунікацыі, з'яўляецца наглядным прыкладам жывучасці нетрадыцыйнай рэлігійнасці ў сучасным грамадстве.

Сэнс і функцыі «святых лістоў» і «лістоў шчасця» падобныя – гэта спроба дапамагчы сабе і бліжкім, якія маюць патрэбу ў падтрымцы і надзеі. Як правіла, яны выконваюць кампенсатывную функцыю, якая заключаецца ў тым, што з іх дапамогай у людзей адначасова ствараецца ілюзія хуткага шчасця і падтрымліваецца страх перад невядомасцю. Такія людзі перакладаюць адказнасць за ўласнае жыццё з самога чалавека на пэўныя звышнатуральныя сілы і тым самым развіваюць забабоны, фарміруюць магічнае ўспрыманне рэчаіснасці.

Нягледзячы на пэўнае падабенства, паміж адзначанымі відамі «магічных лістоў» ёсць розніца: калі «святый ліст» адназначна рэлігійны, то «ліст шчасця» звязаны з містыкай і акультызмам. «Выратаванне душы», «святасць» замяняюцца простым «шчасцем». Акрамя таго, «лісты шчасця» больш падрабязныя і адначасова больш варыятыўныя. Аднак у цэлым яны заснаваныя на той жа самай нарматыўнай мадэлі, параўнаем:

1. Святое пісьмо.

Слава Богу и Святой Богородицы. Аминь. 14-летний мальчик был больной, мальчик был на реке и встретил Бога, и Бог ему сказал: «Перепиши это письмо 22 раза, разошли в разные стороны». Мальчик это сделал, и он выздоровел, а другая семья переписала это письмо и получила большое счастье. А другая порвала, она получила большое горе. Вы перепишите 22 раза и через 36 дней вы получите большую радость.

Это всё письмо проверено.

Эти письма должны пройти везде по всему миру.

Аминь [9].

2. Пісьмо-счастье.

Читай полностью наставление. Можно купить дом, но не очаг, кровать, но не сон, купить часы, но не время, купить книгу, но не знания, купить положение, но не уважение, заплатить за доктора, но не за здоровье, купить душу, но не жизнь. Китайское наставление приносит удачу. Оригинал храниться в Нидерландах. Это наставление 8 раз облетело вокруг света. После получения этого письма ты станешь счастливым. Перешили это письмо людям, которые нуждаются в счастье. Не храни письмо более 96 часов. Несколько примеров: Константин получил письмо в 1953 г., попросил сделать 20 копий и отправил. Через 9 дней выиграл 9 млн. В 1967 г. Бруно получил письмо и посмеялся. Через несколько дней у него заболел сын. Он отыскал письмо, сделал 20 копий и отправил. Через 9 дней сын выздоровел. Просто пошли 20 копий, увидишь, что произойдёт. Удача придёт в течение 4 дней. Шли вперёд, но не назад [3].

Нягледзячы на змястоўныя і фармальныя адрозненні, абедзве разнавіднасці «магічных лістоў» суадносяцца з адной і той жа камунікатыўнай сітуацыяй: магічным актам перапісвання і рассылання пэўнага тэксту. Акрамя таго, іх марфалогія, па сутнасці, аднатыповая. Паспрабуем ахарактарызаваць яе на аснове тэкстаў «святых лістоў», бо яны з'яўляюцца больш устойлівымі па сваім складзе і змесце.

«Святы ліст» пачынаецца з малітоўнага зачыну. Затым ідзе апавяданне аб цудоўным з’яўленні ліста і яго магічнай сіле. Гэты ўрывак тэксту можна назваць «эпічнай часткай». Яго структура ізаморфная пабудове многіх легендарных цыклаў хрысціянскага фальклору, заснаваных на паданні пра з’яўленне сакральнай істоты або прадмета ў прафанным свеце. Гэта паданне дапаўняецца іншымі апавяданнямі пра паводзіны людзей у дачыненні да святога або святыні. У канцы ліста звычайна змяшчаюцца прадпісанні, якія тычацца перапісвання і рассылкі лістоў, і заключныя формулы тыпу «гэты ліст абышоў увесь свет...», «звярніце ўвагу: праз 36 дзён ...» і г. д., падобныя да замоўных «закрэпак».

Такім чынам, «святыя лісты» маюць наступную ўстойлівую структуру:

- 1) назва;
- 2) малітва-заклінанне;
- 3) легенда пра паходжанне «святога ліста»;
- 4) тэзіс (і доказ яго) пра звышнатуральную сілу тэксту;
- 5) патрабаванне перапісаць і разаслаць ліст у пэўнай колькасці і ў пэўны тэрмін;
- 6) абяцанне поспеху за своєчасовую адпраўку копій або пакарання, калі ліст адмовяцца распаўсюджваць далей.

У варыянтах структура ліста застаецца нязменнай або змяняецца нязначна. Дзеянне, як сцвярджаецца ў тэкстах, фатальнае, ад яго можна атрымаць канкрэтную матэрыяльную выгаду. Уласна, усё зводзіцца да малітвы-заклінання, усё ж астатняе – яе афармленне.

Што тычыцца «лістоў шчасця», то іх змест менш устойлівы. Як правіла, гэтыя лісты захоўваюць толькі рытуальныя загады і эпічную частку. Акрамя таго, у эпічнай частцы звычайна апускаецца гісторыя з’яўлення ліста і апавядаецца толькі пра людзей, якія перапісалі або не перапісалі яго тэкст. Разам з тым, у тэкст можа ўключацца адвольны набор знакаў, літарна-лічбавая абракадабра, што ўяўляюць сабой магічную квінтэсенцыю ліста:

«T-41-84-811

ШИ-МХО

ПКВА-2-СИ

Эти знаки должны принести Вам счастье. Оригинал находится в Голландии, в Амстердаме. Это пожелание должно прийти к Вам по почте. Отправьте это письмо людям, которым Вы желаете счастья, не задерживая его более 94 часов. Эта цепь создана одним миллионером из Венесуэлы. Отправьте это письмо и через него ждите сюрприза. Истина, даже если Вы не суеверны. Вот примеры: Тигер из Финляндии через несколько дней скончался после того, как он порвал цепь, т. е. выбросил письмо. В Киеве другой человек выслал 20 копий и выиграл 2000 рублей. Далее, в марте 1980 года Лерних получил письмо, не отправил, потерял жену при родах, а ребёнок, который родился, был болен. Через некоторое время он отправил 20 копий – и ребёнок выздоровел. Сделайте 20 копий и отправьте их. Это не шарлатанство – это истина» [6].

Калі эпічная частка «святыя лістоў» параўнальна невялікая і аперыруе вообразамі і паняццямі традыцыйнай хрысціянскай культуры, то «лісты шчасця»

больш падрабязныя і звязаны са свецкай сімволікай. Галоўная іх мэта – шчасце (багацце, поспех, здароўе і г. д.), а асноўны спосаб яе дасягнення – капіраванне і распаўсюджванне лістоў. У якасці галоўных персанажаў выступаюць гістарычныя і псеўдагістарычныя асобы, якія ўвасабляюць сабой фальклорныя катэгорыі «поспеху» («шчасця») або «няўдачы» («няшчасця»). Часам «героі магічных лістоў» рэдуцыруюцца да мудрагелістых найменняў, якія нават цяжка лічыць чалавечымі імёнамі, што можа часткова тлумачыцца наяўнасцю граматычных памылак пры перапісванні лістоў і стратай праўдзівага імя персанажа.

Структура некаторых «магічных лістоў» адрозніваецца ад класічнай мадэлі «лістоў шчасця», якая ўключае малітоўны зачын, эпічную частку і прадпісанне, і стасуецца з мадэллю Т. Хэйд, заснаванай на «паўтарэнні камісіву і дырэктыву», гэта значыць эпічныя элементы ліста не пабудаваны ў лінейнай паслядоўнасці, а рытмічна паўтараюцца: эпічная частка – апісанне выгоды – эпічная частка – прадпісанне – апісанне выгады – прадпісанне [8]. За кошт гэтай рытмічнасці і пастаяннага «звароту» ўзмацняецца сугестыўнае ўздзеянне ліста. Лексічна сугестыя падмацоўваецца пацвярджэннем дзейнасці ліста: «споўнілася», «праўда», «не жарт» і іншыя.

Акрамя таго, ХХІ ст. разам з навукова-тэхнічным прагрэсам і спрашчэннем працэсу капіравання тэкстаў унесла значныя змены і ў сам феномен «лістоў шчасця». Іх колькасць істотна павялічылася, з'явілася шмат новых тыпаў і варыяцый. Некаторыя людзі, якія жадаюць падзяліцца з іншымі нейкімі сваімі думкамі і ідэямі, запускаюць у абарачэнне лісты з прынцыпова новымі тэкстамі, павучаннямі, засцярогамі, апавяданнямі, заклікамі, забавамі і г. д., захоўваючы толькі заклік да іх пастаяннага капіравання. Напрыклад, у апошні час з'яўляецца шэраг цалкам новых свецкіх тыпаў «магічных лістоў», адкуль выцяснюцца рэлігійныя элементы, а на іх месца ставяцца канкрэтныя пытанні, праблемы і тэмы, адпаведныя інтарэсам пэўных людзей, якія ініцыруюць гэтыя лісты. Класічным прыкладам свецкіх лістоў з'яўляюцца так званыя «лісты-петыцыі», што акрамя просьбы аб іх капіраванні просяць атрымальнікаў выслаць што-небудзь, у тым ліку і грошы: *«Девочке срочно требуется кровь для переливания. Нужно собрать миллион голосов, чтобы ICQ не сделали платной»; «Собачкам из питомника нужны хозяева, а то их усыпят»* [7].

У выпадку з секулярнымі лістамі разам з размываннем межаў феномена «лістоў шчасця» адбываецца адначасова выхад за межы акультнага асяроддзя грамадства, бо і самі лісты, і матывацыя людзей, якія ўдзельнічаюць у іх перапісванні, нічога агульнага з забабонамі і рэлігійнасцю не маюць. У выніку змены стаўлення людзей да «магічных лістоў» гэтыя фальклорныя тэксты ператварыліся ў адзін з элементаў паўсядзённага жыцця чалавека. Да іх адносяцца сур'ёзна, з раздражненнем, усмешкай, надзеяй, страхам, абьякавасцю, цікавасцю і неабсяжнай гамай іншых пачуццяў і эмоцый, якія можа выклікаць атрыманне па пошце чарговага ліста. Пры гэтым можна заўважыць, што капіраваннем лістоў займаецца пераважная меншасць людзей, якія іх атрымліваюць.

Такім чынам, «магічныя лісты» ўяўляюць сабой цікавую рэлігійна-міфалагічную і магічную з'яву. Нягледзячы на тое, што сам тып бытавання

«магічных лістоў» у культуры сучаснага горада не дазваляе з дастатковай дакладнасцю вызначыць ні сацыяльную прыналежнасць іх распаўсюджвальнікаў, ні дынаміку іх існавання, вывучэнне функцыянальна-тыпалагічных, тэматычных і генетычных асаблівасцей гэтага жанру дазваляе паволаму зірнуць як на спецыфіку традыцыйных рэлігійных практык у хрысціянскіх культурах, так і на асаблівасці функцыянавання сучаснага гарадскога фальклору.

ЛІТАРАТУРА

1. Беляев, М. В. Книги небесные / М. В. Беляев // Известия Бакинского государственного университета. – Баку, 1921. – № 1, 2-й полутом (гуманитарные науки). – С. 210 – 240.
2. Веселовский, А. Н. Опыт по истории развития христианской легенды. Эпистолия о неделе / А. Н. Веселовский. – Журнал Министерства народного просвещения. – 1876. – Ч. 184. Март. – С. 50 – 116.
3. И пошли его 20 раз... [Электронный ресурс] // СтранаМам. – Режим доступа: <https://www.stranamam.ru/post/1531098/>. – Дата доступа: 12.09.2018.
4. Лурье, В. Ф. «Святые письма» как явление традиционного фольклора / В. Ф. Лурье [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.ruthenia.ru/folktee/CYBERSTOL/I_AM/sv_pisma.html. – Дата доступа: 11.09.2018.
5. Панченко, А. А. Магические письма / А. А. Панченко // Современный городской фольклор / А. Ф. Белоусов [и др.] ; под ред. С. Ю. Неклюдова. – М., 2003. – С. 620 – 642.
6. Письма счастья [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://imperium.lenin.ru/~verbit/Ivanov/svya-pisma.html>. – Дата доступа : 12.09.2018.
7. Про медиавирус (они же «Письма счастья») // «Д» – значит «Домашняя» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://fog.od.ua/tidy/internet_newbie/mediavirus. – Дата доступа: 12.09.2018.
8. Радченко, Д. Одно абсолютно счастливое письмо: к вопросу о распространении фольклора в Интернете / Д. Радченко // Антропологический форум [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://anthropologie.kunstkamera.ru/files/pdf/018/radchenko.pdf>. – Дата доступа: 12.09.2018.
9. Чернышёв, Д. Счастье всем даром / Д. Чернышёв // Livejournal [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://mi3ch.livejournal.com/1917583.html>. – Дата доступа: 12.09.2018.

РЕЗЮМЕ

Статья посвящена описанию одного из жанров современного городского фольклора – «магических писем». Определяются специфика «магических писем», генезис и история их развития, дана сравнительная характеристика структурных элементов «писем счастья» и «святых писем», наиболее характерных для белорусской традиции.

SUMMARY

The article is devoted to the description of one of the genres of modern urban folklore – «magic letters». Specificity of «magic letters», genesis and history of their development are determined, comparative characteristics of structural elements of «letters of happiness» and «holy letters» are given, which are most characteristic for the belarusian tradition.